

ОРЧУУЛГЫН ОНОЛ, ДАДЛАГА ХИЧЭЭЛИЙН ХӨТӨЛБӨРИЙН УЛАМЖЛАЛ, ШИНЭЧЛЭЛ

(Герман хэл, судлал мэргэжлээр бакалаврын зэрэг олгох
сургалтын хөтөлбөрийн жишээгээр)

Ж.Ариун¹

Товч агуулга: *Бакалаврын сургалтын хүрээнд орчуулгын онол, дадлага олгох хичээлийн хөтөлбөрийг 2000 оноос хойш өнөөг хүртэл тасралтгүй шинэчлэн боловсруулж буйн зэрэгцээ зах зээлийн эрэлт хэрэгцээнд тулгуурлан орчуулгын дадлага хичээлийн нэршил хийгээд агуулга өөрчлөгдсөөр байна. Сүүлийн жилүүдэд хэрэгжсэн зарим нэгэн төслийн хүрээнд орчуулах, хэлмэрчлэх загварын нарийвчилсан тодорхойлолт, орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичиг зэргийг боловсруулан сургалтад нэвтрүүлээд байна.*

Түлхүүр үг: *“Герман хэл, судлал” мэргэжлийн хөтөлбөр дэх орчуулгын дадлага хичээлийн багц цаг, хичээлийн төрөл, орчуулгын дадлага хичээлийн агуулга, стандарт, загвар сурах бичиг*

Герман хэл, судлал мэргэжил олгох сургалтын хүрээнд орчуулгын онол болон дадлагын хичээлийн хөтөлбөрийг 2000 оноос өнөө цагийг хүртэл 2000 он, 2002 он, 2005 он, 2008 он, 2012 он, 2015² онд нийт 6 удаа шинэчлэн боловсруулсны сацуу “Орчуулгазүй” мэргэжлийн хамтлаг үүсгэн байгуулагдаж үйл ажиллагаагаа тогтвортой явуулж байна. Өгүүллийн хүрээнд орчуулгын дадлага олгох хичээлийн хөтөлбөрийн талаар илүү дэлгэрэнгүй авч үзлээ.

Орчуулгын онолын хичээл 2005 оны байдлаар мэргэжлийн суурь мэдлэг олгох хичээлийн хүрээнд 1.59%-ийг эзэлж байсан өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад сургалтын төлөвлөгөөний сүүлчийн хувилбарын дагуу 1 ББЦ-аар нэмэгдэж ЗББЦ болсон байна. Уг хичээлийг сургалтын III, IV улиралд сонгон үзэх боломжит хэлбэрээр сургалтын нэгдсэн систем СИСИ-д байршуулжээ.

Орчуулгын онолын хичээлийн хөтөлбөрийн агуулгыг мэргэжлийн хамтлаг хийгээд МУИС-ийн хөтөлбөрийн дэд болон ерөнхий хорооны хурлаар тус тус хэлэлцэн баталсны дагуу сургалтанд мөрдөж байна. Хөтөлбөрийг тодорхой үе шатаар давхар нягтлан хэлэлцдэг болсон нь чанарын шалгуур үзүүлэлтэд эергээр нөлөөлөх хүчин зүйл юм. МУИС хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах нэгдсэн загварыг хэрэгжүүлж цахим хэлбэрээр байршуулах болсон нь төрийн үйлчилгээ

¹ МУИС, ШУС, ХУС, Европ судлалын тэнхимийн профессор, доктор

² “Герман хэл, судлал” мэргэжлийн сургалтын төлөвлөгөө, 2000-2015 он

үзүүлдэг байгууллагын үйл ажиллагааны хувьд нээлттэй ил тод байдлыг илэрхийлэх давуу тал болно.

Орчуулгын дадал олгох хичээл 2008 он хүртэл герман-монгол орчуулга 9 ББЦ, монгол-герман орчуулга 6 ББЦ нийт 15 ББЦ дадлагын хичээл (мэргэжлийн суурь мэдлэг олгох хичээлийн хүрээнд 11.11% : 7.14% харьцаатай) байсныг сүүлийн жилүүдэд зах зээлийн эрэлт хэрэгцээ болон хөтөлбөрийн шинэчлэлийн шаардлагаар мэргэшүүлэх хичээлийн төрөлд хамруулан найруулгын төрөл зүйлээр ангилжээ.

Гэвч сургалтыг 10 ББЦ болгон бууруулсан үзүүлэлттэй байна (2013 оны мэргэжлийн өөрийн үнэлгээний тайлангийн дагуу). Үүнээс герман хэлний нийгэм, улс төрийн орчуулга 4 ББЦ, бизнесийн герман хэлний орчуулга 2 ББЦ, герман хэлний эрхзүйн орчуулга 2 ББЦ, герман уран зохиолын орчуулга 2 ББЦ байна. ББЦ-ийг бууруулах болсон шалтгаан нь хөтөлбөрт хэл судлалын талыг гүнзгийрүүлэн системчилж үгзүй, өгүүлбэрзүйн хичээлүүдийг шинээр оруулан хэлзүйг авиазүй, үгзүй, өгүүлбэрзүй зэргээр түвшнээр хуваарилан судлуулах зорилготой холбоотой.

Орчуулах техникийн хувьд аман болон бичгийн гээд герман хэлнээс хэлмэрчлэхүй мөн 2 ББЦ байна. 2012 онд батлагдсан сургалтын хөтөлбөрт орчуулгын дадлага олгох хичээл зайлшгүй сонгон судлах хичээлийн хүрээнд нийт 10 ББЦ-ийн багтаамжтай тусгагдсан байна. Найруулгын төрлөөр нь үзвэл дээр нэрлэснээс эрхзүйн орчуулга хичээл хасагджээ. Тухайн хичээлийг заах улирал нь нийгэм, улс төрийн орчуулга, албан бичгийн орчуулгын тухайд V, VI улиралд, албан бичгийн орчуулга, уран зохиолын орчуулга VII, VIII улиралд ноогдсон байна.

“Монголын их, дээд сургуулиудад гадаад хэлний мэргэжлийн ангиудад бакалаврын сургалт явуулах сургалтын агуулга, үндэсний загвар, хөтөлбөрийг боловсруулах үндэс” эрдэм шинжилгээний төслийг МУИС-ийн Хөгжлийн сангийн захиалга, санхүүжилтээр 2009-2011 онд гүйцэтгэсэн бөгөөд уг төслийг МУ-ын гавъяат багш, профессор Э.Равдан удирдан Ц.Доржсүрэн, С.Долгор, М.Одонтуяа, Ч.Сэлэнгэмөрөн нар хамтран гүйцэтгэсэн билээ. Энэхүү төслийн хүрээнд “Европын олон хэлний суурь хөтөлбөр: Сурах, сургах, үнэлэх” орчуулгын бүтээл гарсан. Төслийн хүрээнд багш М.Одонтуяа герман хэлнээс хэлмэрчлэх чадварын тодорхойлолт, герман хэлнээс хэлмэрчлэх чадварын жишээгээр нарийвчилсан тодорхойлолт, бусад хэлнээс хэлмэрчлэх чадварын тодорхойлолт, бусад хэлнээс герман хэл рүү хэлмэрчлэх чадварын жишээ бүхий нарийвчилсан тодорхойлолт, герман хэл болон өөр бусад хэл хооронд хэлмэрчлэх чадварын олон улсын тодорхойлолт, герман хэл болон өөр бусад хэл хооронд хэлмэрчлэх чадварын жишээ бүхий нарийвчилсан тодорхойлолт, герман хэлнээс бичгээр орчуулах чадварын олон улсын тодорхойлолт, герман хэлнээс бичгээр орчуулах чадварын жишээ бүхий нарийвчилсан тодорхойлолт, бусад хэлнээс бичгээр орчуулах чадварын олон улсын тодорхойлолт, бусад хэлнээс бичгээр орчуулах чадварын жишээ бүхий нарийвчилсан тодорхойлолт зэрэг 22 стандарт³ орчуулсан байна.

---

³ “Герман хэл, судлал” мэргэжлийн сургалтын төлөвлөгөө, 2000-2015 он

ГХСС-ийн төсөл, гэрээт ажил хэрэгжүүлэх журамд үндэслэн ГХСС-ийн Эрдмийн Зөвлөлийн 2011 оны 12 сарын сарын 23-ны өдрийн хурлын шийдвэрийн дагуу олон улсын сургалтын агуулгын стандартад нийцүүлсэн сургалт явуулахад шаардлагатай сурах бичиг, гарын авлага боловсруулах зорилтын хүрээнд “Орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичиг зохиох” сэдэвт төслийг 2012 оны 01-р сарын 01-ний өдрөөс 1 жилийн хугацаатай хийж гүйцэтгэсэн. Төслийн удирдагчаар хятад судлалын тэнхимийн эрхлэгч, доктор (Ph.D) В.Батмаа, төслийн гүйцэтгэгчээр Хятад судлалын тэнхимийн дэд профессор, доктор (Ph.D) М.Чимэдцэеэ, Слав судлалын тэнхимийн профессор, доктор (Ph.D) Ш.Туяа, Их Британи, Америк Судлалын тэнхимийн багш, докторант Ж.Эрдэнэбат, Герман Судлалын тэнхимийн эрхлэгч, докторант М.Одонтуяа, Япон Судлалын тэнхимийн багш, доктор (Ph.D) Д.Майсүлд, Франц-Роман Судлалын тэнхимийн багш, докторант Б.Пүрэвсүрэн, Солонгос Судлалын тэнхимийн багш, докторант Б.Дулмаа, Слав Судлалын тэнхимийн багш, доктор (Ph.D) Д. Энхжаргал, Түрэг Судлалын тэнхимийн багш, доктор (Ph.D) Ц.Баттулга⁴ ажилласан байна. Энэ явцад бакалаврын түвшингийн орчуулгын хичээлийн агуулгыг стандартчилж, агуулгын хүрээнд зайлшгүй эзэмших үгийн санг тодорхойлж, олон хэлний орчуулгын хичээлийн агуулгын болон заах аргазүйн жишиг тогтоож, хичээл хоорондын уялдааг хангах, оюутны бие даан ажиллах сургалтын хэрэглэгдэхүүнээр хангах, бие даан суралцах бодит нөхцөлөөр хангахыг зорьсон хэмээжээ.

Төслийн багийн хэлэлцүүлгийн дүнд 3 дугаар түвшингийн оюутнуудын хэлний мэдлэгийн түвшинд үндэслэн, орчуулгын дадал олгох анхны хичээл болохын хувьд нийгмийн олон салбарыг хамарсан сэдэвтэй сонин, хэвлэл мэдээллийг гадаад болон эх хэлээрээ уншиж ойлгон, хөрвүүлэх анхан шатны дадал, чадварыг эзэмшүүлэх, олон эх бичвэртэй ажиллаж, уншиж ойлгох болон хөрвүүлэх олон тооны дасгалыг хийж бие даан суралцах нөхцөлөөр хангах зорилгоор орчуулгын хичээлийн агуулгыг боловсруулжээ.

Сэдвийн хүрээнд нэгж хичээлийг:

1. Сэдэвтэй холбоотой эзэмшвэл зохих тулгуур үг хэллэг
2. Орчуулгын өмнөх дасгалууд (үгийн болон өгүүлбэрзүйн түвшинд)
3. Гадаад хэлнээс эх хэлнээ орчуулах бичвэр
4. Эх хэлнээс гадаад хэлээр орчуулах бичвэр
5. Орчуулгын дараах дасгалууд (орчуулах эхэд гарсан үг, хэллэг, бүтэц, найруулга зэргийг бататгах, өөр хувилбаруудыг эзэмших зорилготой)
6. Бие даан орчуулах бичвэрүүд (гадаад хэлнээс эхээр болон эх хэлнээс гадаад хэлээр хөрвүүлэх)
7. Нэмэлт бичвэрүүд болон нэмэлт үг хэллэг гэсэн бүтцээр⁵ боловсруулсан байна.

Тухайн хэлний хэлзүй, үгийн сан болон найруулгазүйн онцлогоос шалтгаалж орчуулгын олон хэлбэрийн дасгалтай, оюутан бие даан гүйцэтгэх арвин өгөгдөхүүн

⁴ “Орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичиг зохиох”, ГХСС-ийн төслийн ажлын тайлан, УБ., 2013 он

⁵ “Орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичиг зохиох”, ГХСС-ийн төслийн ажлын тайлан, УБ., 2013 он

боловсруулсан нь энэ сурах бичгийн онцлог болно. Тус сурах бичгийг 2013-2014 оны хичээлийн жилийн намрын улирлаас орчуулгын хичээлийн сургалтанд хэрэглэж байна. Орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичгийг PDF хэлбэрээр МУИС-ийн ОСW-д байршуулсан байна.

Дүгнэлт

- Орчуулгын дадлага олгох хичээл агуулгын хувьд өнөөгийн шаардлагад нийцэхүйц нарийн ялгавартай, тодорхой заагтай, давхардалгүй болж шинэчлэгдсэн,
- Орчуулах, хэлмэрчлэх чадварын нарийвчилсан тодорхойлолт бий болсон,
- Орчуулгазүйн мэргэжлийн хамтлаг байгуулагдан байнгын үйл ажиллагаа явуулж буй,
- Баримт бичгүүд болон хичээлийн зарим нэгэн цахим хэрэглэгдэхүүн багш, суралцагч нарт нээлттэй байдаг зэрэг олон эерэг талтай болжээ.

Цаашид найруулгын төрлөөр нь нэрлэсэн хичээлүүдийн нэрийг зөв ойлгомжтой томъёолж хэвших; сурах бичиг зохиох, цахим хэлбэрээр байршуулах ажлыг үргэлжлүүлэн зохион байгуулах; МУ-ын БСШУ-ны сайдын 2014 оны 03 сарын 13-ны өдрийн А/78 дугаарын Мэргэжлийн чиглэл, индекс шинэчлэн батлах тухай тушаалын дагуу “Герман хэлний орчуулга” мэргэжлийн хөтөлбөрийг яаралтай боловсруулан батлуулах; энэ чиглэлээр мэргэжилтэн бэлтгэх; германы уран зохиолын орчуулга хичээлийг шинэ түвшинд гаргаж герман эх хэлнээс нь төрөлх монгол хэл рүү шууд орчуулсан зохиолын шинэ үеийг гаргаж ирэх нөр их ажлын гарааг эхлүүлэх шаардлага бий.

Номзүй

1. Гадаад хэлний сургалтын агуулгын зөвлөмж, МУИС, УБ., 2016 он
2. “Герман хэл, судлал” мэргэжлийн хөтөлбөрийг магадлан итгэмжлүүлэх өөрийн үнэлгээний тайлан, МУИС, ГХСС, Герман судлалын тэнхим, УБ., 2012 он
3. “Герман хэл, судлал” мэргэжлийн сургалтын төлөвлөгөө, 2000-2015 он
4. Европын олон хэлний суурь хөтөлбөр: Сурах, сургах, үнэлэх, МУИС, ГХСС, УБ., 2012 он
5. Монголын их, дээд сургуулиудын гадаад хэлний мэргэжлийн ангиудад бакалаврын сургалт явуулах сургалтын агуулга, үндэсний загвар, хөтөлбөрийг боловсруулах үндэс, Эрдэм шинжилгээний төслийн ажлын тайлан, УБ., 2011 он
6. Орчуулгын онол хичээлийн хөтөлбөр, МУИС, ШУС, УБ., 2014 он
7. “Орчуулгын хичээлийн загвар сурах бичиг зохиох”, ГХСС-ийн төслийн ажлын тайлан, УБ., 2013 он

Abstract

Since 2000 as part of bachelor program development, translation theory and practice syllabus has been renewed many times and its content and title has been modified to meet the market demand.

Detailed definition for translation and interpretation models, and pilot textbooks for translation classes have been provided and introduced into the study as results of the projects implemented in recent years.